

զանաբուսերէն և ջրորդանցմէ որոնց տեսակներն հարիւր հազարաւոր են, և անհատներն հարիւր միլիոնաւոր, անհուն բազմութեամբ կ'աճին ու կը բազմանան Վեհաճոյն¹ ու ընկած ծովուց ընդերացը մէջ:

Եւ չգիտցուիր թէ ինչ կերպով մանրագիտային ջրորդունքը կը բազմանան. կակղամիսներէն բազումք ձուակենդանածին են, իսկ կենդանաբոյսներն այլ և այլ կերպով կը շատնան. այս ստորին կարգի կենդանիներն ոչ միայն ձուով կը բազմանան, այլ նաև պտկունքով. օրինակի համար, հիբրալսուած կենդանաբուսին վրայ այս պրտկունքներն որոշեալ տեղուանք կը բուսնին, մասնաւոր կէտեր՝ ինչպէս ծառոց ճիւղիցը վրայ, և ոչ ըստ դիպաց. այս պտկունքներն նոր հիբրաներ կ'ըլլան: Կենդանաբոյսք բաժանմամբ ալ կ'աճին ու կը բազմանան:

Վալով ընկա ձկանց, ասոնք գարնան մեծատարած վտառաւ հիւսիսային ծովերէն կ'իջնեն Եւրոպիոյ դէպ 'ի ստորին ափունքները, շարժական կղզեաց կը նմանին՝ 4 և 6 հազարամէտր լայն և 10 ու 15 փարսախ երկայն. և այն պիտի հոծ և խիտ զանգուած մը կը կազմեն, որ շատ անգամ ոչ խորաչափ գունտը և ոչ ձկնորսաց երեքժանին կըրնան վար իջնել ծովուն մէջ. եղեր է երբեմն ալ որ նաւակներ շրջեր են: Ետնցմէ որչափ որ շանաձկներն ու գիշափէ թռչունները կը սպառեն՝ մարդ չկրնար գիտնալ. որչափ որ ցամաք կը զարնէ՝ անհամար է, որչափ որ կորսուցուն ամէն տարի ժողովրդոց սնունդեանն համար՝ խեղճ մտքէ վեր է, և ակայն անոնց սակաւագոյն մասն է փայն որ այսպէս կը սպառի:

Ըստ մը ուրիշ ձկներ ալ այսպէս բազմութիւն են. ինչպէս Բիւնի² ըսուած ձկնն ու սալամոնը, որ այնչափ համեղ յարգի են, հիւսիսային ծովուց մէջ 48 առատութեամբ կը գտուին: Ստէպ

հիւսիսային գետերէն դէպ 'ի վեր կ'ելլեն եռանկիւնի փաղանգներով, և այն պիտի խիտ առ խիտ լեզեմներով՝ որ շատ անգամ արգելք կ'ըլլան ջրոց ընթացիցն:

Ճանապարհորդութիւնք ընդ ծիր աշխարհի:

(Հետեւեալ հետաքրքրական հատուածներն են Անտոն Բիկաֆէդդա վեհեցացի ճանապարհորդին, որ 12 դարու մատենագիր է):

Մակեյլանի տորմիդը Սեպիւայէն ձամբայ կ'ելլէ աշխարհիս յորս կողմը պտրտելու համար. Գանարեան կղզիք. Պրագիլ կամ Երկիր վերձիւնի. հոնտեղի քնակչաց տարազը:

1519 օգոստոսի 11^{ին} Մակեյլանի տորմիդն հինգ նաւով Սեպիւայէն ձամբայ ելաւ՝ ուսկից ծով կը թափի Կուտալքիվի գետը. գրեթէ երկու հարիւր երեսունըթօթ մարդ ունէր այս նաւապետս, որոնց հարկաւոր եղածէն բան մը պակաս չէր. նախ՝ Սեպիւայ Սիտոնիա դքսին դղեակը հասան, որ Սկիա նոս մանելու նաւահանգիստը կը օգտուի, և ուսկից Ս. Սկիենցիոսի հըրուանդանը կ'ուղղեն նաւերն իրենց ընթացքը: Եւ յո հրուանդանս հասարակածէն երեսունըթօթն աստիճան հեռու է, և վերն ըսուած Սիտոնիա դքսին դղեկէն 11 փարսախ. հոնկից ալ ինչուան Սեպիւայ մօտ 17-20 փարսախ է: Բանի մը օր հանգիստ առին հոտեղ նաւերը՝ չունեցած պարէններն ձարելու համար. ամէն օր պատարագ կը տեսնէին, ձամբայ ելելու ատենն ալ ամէնքը խոստովանեցան:

Սեպտեմբերի 20^{ին} ելան այն նաւահանգստէն և նաւերնին դէպ 'ի արեւմտեան հարաւ ուղղեցին. 26^{ին} Վենեռիֆ՝ Վանարեան կղզիներէն մէկն հասան, որ 25⁰ բարձր է հասարակածէն, ջուր և փայտ առնելու համար: Վանարեան կղզիներէն մէկուն մէջ ջուր չգտնուիր. բայց տեսակ մը ամենամեծ ծառ

¹ Գ. Գ. Turbot. ՏՃ. Գալֆան պաւլը:

² Գ. Գ. Maquereau. ՏՃ. Ոսգոմբոս:

կայ որուն ճիւղերէն ու տերեւներէն աւազապէս ջուր կը հոսէ : Ամէն օր ան վրէպ կէսօրուան ատեն մառախուղ մը կ'իջնէ երկնքէն ու այս ծառին չորս բոլորը կը պատէ , որով անանկ առատապէս ջուր կը հոսէ որ կղզւոյն բոլոր բնակչացն ու կենդանեացը կը բաւէ :

Հոկտեմբերի 3^{էն} , կէս գիշերուն , առաջապտներն ուղղեցին դէպ 'ի հարաւ , և Վփրիկէի 'Վալարի ըսուած Վլիսէն և անոր դիմացի կղզիներուն մէջէն անցան , որ հասարակածէն տասնըչորս ու կէս աստիճան հեռու են . այսպէս շատ օր լքածովայի ու Վուինէայի առջևէն ըր պտըտեցան , ուր է Սերրա լ իոնա ըսուած լեւն՝ հասարակածէն ութ աստիճան վեր . մինչև հոս ընդդիմակ քամի մը չունեցան , և եօթանասուն օրուան մէջ յստակ և խաղաղ օդերով հասարակածի ծրին տակ հասան : Վիպարոնի ըսուած խոշոր ձկներն , որոնց ակռաները խիստ սոսկալի են , յաճախ կը մօտենային նաւերուն . ասոնք եթէ ծովուն մէջ մարդու հանդիպին՝ կ'ուտեն . ասոնցմէ ոմանք կարծիւ բռնուեցան . մեծերը պզտիկներուն պէս համեղ չեն : Այս ճամբորդութեան մէջ մեծ մրրիկ մը ունենալով , տեսակ մը հրավառ բոցեր տեսանք , որոնց Ս . Հեղինէ և Ս . Վիկտորայոս է կ'ըսեն . այսպէս մը կը տեսնուէին որ կարծես թէ նաւերէն մէկուն կայմին վրայ կեցած էին , որոնց պայծառութենէն ամենուն աչքը քառորդուան մը չափ զօռտած մնաց . շատերը անանկ անզգայացան որ սկսան վախնալ մեռնելէ . բայց ծովն հանդարտելով , իւրաքանչիւր որ իր նախկին էութեանը դարձաւ :

Հասարակածի ծրէն անցնելով կորուսինք հարաւն , և դէպ 'ի արեւմտեան հարաւ երթալով՝ հասանք Պրազիլ որ 22 և 1/2° հակարջային բւեռը կ'իյնայ . այս երկրին ծայրն է Ս . () Գոստինոսի ըսուած հրուանդանը , որ ութ աստիճան հեռու է հասարակածէն : Տեսակ տեսակ մրգերով զովացոնք այս երկրիս մէջ , որոնցմէ մէկն էր նաև պաքադը՝ շագանակի համով և չղզւամի պէս

երկայն . բիւն ըսուած պտղէն ալ կերանք որ խիստ ակործելի է և քաղցր : Վերանք նոյնպէս անպա ըսուած կենդանւոյն մէկն որ շատ նման է կովու մին . գտանք նաև շաքարաբուղիս եղէգներ և ուրիշ անբաւ արմտիք , զորոնք համառօտութեան համար չենք յիշեր : Սերուհի լուսիային օրը մը տանք այս նաւահանգիստս , ուր արեւը գլխընդուն վրայ դէնիդ կեցեր էր , այսինքն գազաթնակէտ . և այն օրը սաստիկ տօթով նեղուեցանք , բայց ոչ որչափ հասարակածին տակ : Այս վերջնայի երկիրն ամէն բան առատ կը բխէ . ընդարձակութիւնն ալ այնպէս է որ Սպանիա , Բորդոկալ , Վաղղիա և իտալիս մէկտեղ չեն հաւասարիր . տեղացիք արտուած չունին ու բնական օրէնքով կը վարուին , և ինչուան հարիւր քսան և հինգ կամ հարիւր քառասուն տարի կ'ապրին : Իրենց նաւակները միակտուր փայտէ են որոնց փառէ կ'ըսեն , ու սայրասուր քարերով կը փորեն . բայց այն աստիճանի պինդ քար մըն է ասիկայ , որ երկաթ չունենալնուն ասոնցմով կը շատանան . այս նաւակներէս մէկուն վրայ երեսուն քառասուն հոգի կրնան կենալ . քաշտինին փռան մը թիակին կը նմանի : Պրազիլի բնակիչներէն ոմանք սև են , բայց մեզի պէս ճարպիկ ու ճարտար . սովորութիւն ունին մարդու և իրենց թըշնամոյն միսն ուտելու . կ'ըսեն թէ այս սովորութիւնս առաջ եկած է միակ որդի մը ունեցող կնկանէ . վասն զի օր մը մեռնելով այս տղան , դիպուածով զինքն սպաննողներէն ոմանք ձեռք իյնալով պառաւուն առջևը բերուեցան որ կատաղութեամբ վայրենի շան պէս վրանին վազելով անոնցմէ մէկուն ուսը գիշատեց : Սիրաւորեալն իր տունը փախչելով , ցրցուց իր պատըռտած ուսը , և անկէ ետքը ամէնքն սկսան թըշնամին յօշել . սակայն բոլորը մէկ ժողով չեն ուտեր , հապա կտոր կտոր ջալդելով օր մը պախը կ'ուտեն , ուրիշ օր մը խորվածը , թշնամոյն յիշատակը ել կար պահելու համար : Օգեստինի

Տարագ Պրագիլաց .

Թուժակներու փետուրներէ կը շինեն .
 ետենին ալ կը դնեն երկայն պոչ մը ,
 անանկ որ տեսնողն ծիծաղը չկրնար
 բռնել : Ըրք և կանայք և տղաք , ստո-
 լին չըթանց վրայ երեք ծակ ունին ,
 որոնցմէ դրսի կողմանէ մատ մը երկայ-
 նութեամբ կլորակ քարեր կը կախեն :
 Պուներնին ոչ սև է և ոչ ճերմակ , այլ
 ձիթեանոյ կը զարնէ : Վրենց իշխանը Գա-
 լէ կամ Գառի կը կոչուի , որ անթիւ

Թուժակներու տէր է . հայելոյ մը
 հետ փոխնոց ընելով ութէն ինչուան
 տասը թուժակ տուաւ : Պզտի ապուղ-
 նաներ ալ ունին շատ սիրուն տեսքով ,
 որոնց միսը կ'ուտեն : Հացերնին գեր-
 մակ է , կլորակ , ծառի մը միջուկով խառ-
 նուած , բայց շատ համեղ չէ : Տեսակ մը
 թուչուններ կը գտուին այս երկրիս մէջ
 որոնց կտուցը զգալի չափ է , լեզու ալ
 չունին : Ս'երոնք երկու ամիս կեցան

այս աշխարհքս և մինչև այն ատեն ան-
ձրև չեկաւ ամենեւին . երկրին խորերն
երթալով խել մը վերջինս ծառէն կտրե-
ցին ու տուն մը շինեցին . և նաւահան-
գիստ դառնալու ատեննին դիպուածով
անձրևեց . բնակիչք սկսան մեզի հա-
մար ըսել որ երկնքէն իջեր էինք , որով-
հետև անձրև եկաւ : Այս ժողովուրդ-
ները շատ հեզ են ու դիւրաւ քրիս-
տոնէական կրօնքը կ'ընդունին :

Բաղակոնաց երկիրն . հոն խեղի մարդիկը ,
ու իրենց տարազը :

Վաւահանգիստ դառնալէն տասուի-
րեք օր վերջը ճամբայ ելանք , և գնա-
ցինք ինչուան 34 աստիճան և երրորդ
մաս մը հակարջային լայնութեան , ուր
անուշ ջրի մեծ գետ մը գտանք , և տե-
ղոյն բնակիչքը մարդակեր են . ասոնց
մէ մէկը տեսանք նաւէն՝ որ վիթխա-
րի էր և ցլու պէս ձայն մ'ունէր . բոլոր
բնակիչները ծակէ ծակ կը փախչէին
աս հսկաներուն առջև : Ա՛րեւիմներէն
տասը հոգւոյ չափ նաւակով մը ցամաք
ելան , անոնցմէ ոմանց հետ խօսելու ,
կամ աւելի լաւ զիրենք բռնելու համար .
բայց հսկաներն այնպէս կը վազէին կը
ցատէին , որ չկրցան իրենց հասնիլ : Ա՛ս
գետոյս բերանն եօթը կղզի կայ , որոնց-
մէ մեծագունին մէջ աղնիւ գոհարներ
կը գտնուին . այս կղզիս կ'ըսուի Հրուան
դան Ա . Ա՛րիամու : Արծեցինք որ
հոնկէ կրնանք հարաւային ծովն անց-
նիլ . բայց տեսանք որ անցք չկար , որով
հետև գետին բերանն էր որ տասներեօթը
փարսախ լայնութիւն ունէր : Այս մար-
դակերներս՝ Յովհաննէս Աղիզիոյ սպա-
նիացի նաւապետը կերած էին , հան-
դերձ իր վաթսուն ընկերներովն , որոնք
մեզի պէս ելեր էին աշխարհք փնտռե-
լու :

Համաքէն դէպ'ի հակարջային բւեռ
երթալով , երկու կղզիներ ելանք որոնք
լի էին ծովային սագերով ու գայլերով .
ասոնց բազմութիւնն այնչափ էր որ ժա-
մուան մը մէջ հինգ նաւ կրնայինք ի-

րենցմէ լեցընել . այս սագերս սև են ու
չեն կրնար թռչիլ . ձկներով կ'ապրին ,
և անանկ գէր են որ ուտելու համար
հարկ եղաւ վրայի եղը քերել հանել .
փետուր չունին , կտուցնին ալագուաւուն
կը նմանի : Իսկ գայլերն շատ տեսակ են ,
և հորթի չափ խոշոր . գլուխնին կար-
ծես թէ ոսկեզօծ էր . ականջնին պղզ-
տիկ , կլոր . ականնին ալ մեծ : Այրիու
ոտք ունին մարմնոյն կպած , որոնք կը
նմանին մանր եղունգներով զինուած
ձեռուրներու . կատաղի են , ձկներով
կ'ապրին : Աստիկ փութորիկ մը ելաւ .
բայց երբ նաւերուն կայմերուն վրայ
նոյն երեք հրափայլ լուսերը երևցան ,
որոնք կ'ըսուէին Ա . Հեղինէ , Ա . Ար-
կողայոս և Ա . Վարա , իսկոյն քամին
բռնութիւնն իջաւ :

Հոնկէ մեկնելով հակարջային բւե-
ռին քառասունեւինն ու կէս աստիճանը
հասանք . և ձմեռ ըլլալով՝ հարկ եղաւ
երկու ամիս հոն կենալու , և ինչուան
այն ատեն մարդ չտեսանք . մէյ մ' ալ
օր մը դիպուածով յաղթահասակ մարդ
մ' եկաւ նաւահանգիստը պարելով ու
երգելով , և գլխուն վրայ փոշի կը ցա-
նէր : Վաւապետը մեզմէ մէկը խրկեց
նաւակով ցամաք , որ իրեն ըրածին պէս
ըրաւ 'ի նշան բարեկամութեան : Հըս-
կայն այս տեսնելով՝ կասկածը փարա-
տեցաւ . և այն մարդուն հետ եկաւ մօ-
տիկ կղզի մը նաւապետին հետ տես-
նուելու . ափշեցաւ մնաց երբ տեսաւ
զմեզ , և մատը երկինք վերուցած նշան
կ'ընէր , ըսել ուզելով որ մենք երկնքէն
իջեր էինք : Այս մարդս այնպէս բար-
ձրահասակ էր , որ մենք և ոչ գօտւոյն
կը հասնէինք . խիստ վայելուչ էր , երե-
սը մեծ , բոլորտիքը դեղին ներկուած ,
նոյնպէս աչքին շրջանակը . թուշերուն
վրայ երկու սիրտ քաշեր էր . մազերը
ճերմակ գունաւորուած էին . հագուստը
կենդանւոյ մորթ էր , բարակ կերպով
իրարու հետ կարուած : Ա՛ն կենդանիին
որուն մորթը հագեր էր , գլուխն և ա-
կանջները մեծ էին մատակ ջորւոյ մը
ականջներուն ու գլխուն նման . վիզն
ու մարմինը ըղտու նման , պոչն ալ ձիու :

Տարազ Բադակունաց .

Հսկային ոտուրները մորթին մէջ ծածկուած էին որ իրեն հողաթափի տեղ կը ծառայէր : Կարճ ու լայնալիճ աղեղ մ' ունէր ձեռքն , որուն լարը նոյն կենդանւոյն ջիւերէն էր . եղեգէ երկայն նետերու խուրձ մ' ալ ունէր , մերիններուն պէս փետրազարդ . որոնց ծայրը փոխանակ երկաթի՝ սայրասուր քար մ' անցուցեր էր , հրահան քարերու նըման : Կաւապետը կերակուր և ըմպելիք և ուրիշ նման բաներ տուաւ իրեն . Կողպատէ մեծ հայելի մ' ալ հանեց

զիմացն , որուն մէջ իսկոյն իր դէմքը տեսնելով հսկան , սաստիկ զարմացաւ ու ետ ետ ցատկեց , ու ցատկելու ատեն մեզմէ երեք չորս հոգի փռեց գետին . վերջը տուաւ իրեն նաւապետը բոժոժներ , հայլի մը , սանտր և ապակի մարգրիտներ : Ետքը ցամաք խրկեցին զինքը , հետը մէկտեղ մեզմէ չորս հոգի զինուած : Երբ իր ընկերներէն մէկը տեսաւ զինքն որ մերիններուն հետ ընկերացած կու գար , վազեց ուրիշներուն իմացնելու , որոնք մերիննէ

րուն հասնելուն պէս, սկսան ցաթքել ու երգել մատերնուն մէկն երկինք վեր-
ցընելով, և իրենց կերած արմատոյն
ճերմակ փոշին կը ցուցնէին, որովհե-
տե ուրիշ բան չունին ուտելու: Ա-
րինները նշան ըրին անոնց որ եթէ կ'ու-
զեն նաւերը գան. անոնք միայն աղեղ-
նին առնելով, և իրենց կանայքը տե-
սակ մը կենդանիներու վրայ հեծցընե-
լով, որոնք նման են իշու, ճամբայ
դրին: Ապէտ ասոնք առջինին պէս
մեծղի չէին, բայց աւելի լեցուն կը տես-
նուէին. գլուխնին գրեթէ կէս կան-
գուն երկայն է, և հետերնին վարմի
մը մէջ չորս մանր կենդանիներ ունէին.
երբ ուզեն ուրիշ կենդանիներ բռնել,
ասոնք փայտերու կը կապեն, և երբ
մեծերը կու գան պղտի կենդանիներ
րուն հետ խաղալու, ծածուկ դարան-
ներէն փքլններով կը սպաննեն զանոնք:
Ըսած կենդանիներնէս երեք արու և ե-
րեք էգ ունէին հետերնին, ուրիշներ
բռնելու համար:

Ա երջն ուրիշ հսկայ մը տեսանք ա-
ւելի մեծ և ուրիշներէն աւելի տեսքով,
ձեռքն ունէր աղեղ մը և նետերու
խուրձ. երբ մօտեցաւ մեզի, գլխուն
դաշելով դարձաւ և երկինք վերուց ձե-
ռուները. մերիններն ալ նմանն ըրին:
Նաւապետը խրկեց իրեն մակոյկը, և
զինքը նաւահանգստին մօտ եղած կըղ-
զեակը բերել տուաւ: Ըս հսկայս շատ
քաղաքավար և շնորհալի էր. կը ցատ-
կէր կը պարէր, և ցատկելու ատեն ոտ-
քերը թիզ մը գետին կը խրէին: Ար-
կայն ատեն կեցաւ մերիններուն հետ,
որոնք անունը Յովհաննէս դրին. խիստ
յստակ կ'ըսէր Յիսուս, հայր մեր որ
յերկինս, Ողջոյն քեզ Սարիամ, Յով-
հաննէս, բայց խոշոր ձայնով մը: Ա՛ն-
նաւապետը կտաւէ շապիկ մը ընծայ
տուաւ իրեն, գլխարկ մը, հայելի,
սանտր և ուրիշ նման բաներ, և իրեն-
ներուն քով արձրկեց զինքը, որ ուրա-
խութեամբ և գոհութեամբ գնաց:
Արկորդ օրը նաւապետին քով եկաւ,
և ըսած կենդանիներնէս մէկ մը բե-
րաւ իրեն. անկէ վերջը ալ չտեսնուե-

ցաւ. թերեւ իրեններն սպաննեցին
զինքը մեզի հետ խօսելուն համար:

Տասնըհինգ օրէն այս հսկաներէն
չորս հոգի ալ եկան մեզի, բայց առանց
զէնքի: Նաւապետը ասոնցմէ երկուքը,
որոնք աւելի պատանեգոյն և հանդար-
տաբարոյ կը տեսնուէին, ուզեց քովը
պահել այսպիսի հնարքով մը. տուաւ
իրենց դանակներ, մկրատներ, հայելի-
ներ, բոժոժներ և վանակնէ համարիչ-
ներ. երբ ձեռքերնին այս տեսակ խա-
ղալիկներով լեցուեցաւ, նաւապետը եր-
կու շղթայ բերել տուաւ, և ոտուրնին
մէջը խօթեց, բայց առանց սեղմելու,
ձեւացընելով որ կ'ուզէ իրենց պարգևել-
շղթաներն երկաթէ ըլլալով իրենց
շատ հաճոյ անցաւ, թէպէտ չէին կըր-
նար գործածել, ձեռուրնին ունեցած
խաղալիկներուն պատճառաւ: Ա՛նկալ
երկու հսկաները ուզեցին օգնել ունե-
ցածնին տանելու համար, բայց ընդդի-
մացաւ նաւապետը. և երբ շղթաներն
ամրապնդեցին, տարակոյսը զիրենք ա-
ռաւ. նաւապետը ապահովցուց զիրենք
ու հանդարտեց. սակայն հսկաները
խաբուելնին որ տեսան, ցուլերու պէս
բառաչելով՝ ուժգին «էրէր» իրենց
օգնութեան կը կանչէին. նոյն վայրկե-
նին զիրենք իրարմէ բաժնելով զատ
զատ նաւերու մէջ փակեցին:

Անկալ երկուքին ձեռքը չկրցանք
կապել. և երբ ինն հոգի մեծ աշխա-
տութեամբ հազիւ կրցանք ասոնցմէ
մէկը գետին պառկեցընել ու ձեռուր-
ները կապել, ինքը շուտով մը կապերը
քակեց և փախաւ. այսպէս ըրին մէ-
կախոնք ալ որ անոնց հետ մէկտեղ ե-
կեր էին. մէջերնէն պղտիկները աւելի
երազ կը վազէին. փախչելու ատեն քա-
լեցին աղեղնին, ու մեզմէ մէկուն զիս-
տը վիրաւորելով՝ մեռուցին: Այ հրա-
ցան և ոչ բախտար կրցան իրենց հաս-
նելու. վասն զի մէյմ՝ ասդիէն մէյմ՝
անդիէն կը վազէին: Հսկաներուն եր-
թալէն վերջը, թաղեցինք սպանեալը:

Ըս մարդիկն երբ ստամոքսի տկա-
րութիւն մ'ունենան, ափերնին բացած
բերաննին կը խօթեն ու նետի մը ծայ-

ըր ինչուան կոկորդին հասցընելով ա-
րիւնախառն կանաչ մաղձ կը ժայթքեն :
Երբ գլուխնին ցաւի՝ ճակատնուն վը-
րայ ճեղք մը կ'ընեն . նոյնպէս կ'ընեն
թեւերնուն ու սրունքներնուն վրայ և
մարմնոյն ամէն կողմէն արիւն կը հա-
նեն : () Եր մը բռնած հսկանիս, որ նա-
ւուն մէջն էր, կ'ըսէր որ ունեցած ա-
րիւնը չէր ուզեր ալ իր տեղը կենալ, և
ասոր համար հիւանդութիւն կը պատ-
ճառէր իրեն : Ետնք մազերնին աբե-
ղաներու նման կը կտրեն, թէպէտ քիչ
մ'աւելի երկայն . ծամակալնին բամ-
բակէ հիւսուած է, որուն հանգուցին
մէջ կը խօթեն իրենց փքինները երբ
որսի կ'երթան : Եթէ մէկը մեռնելու
ըլլայ, կ'ըսեն թէ 10 կամ 12 դե կ'ե-
րեան օդուն մէջ, որոնք կը ցատկեն
կը պարեն դիակին չորս կողմը, և որոնք
մարմիննին ներկած են, և թէ աս սա-
տանաներէն մէկը աւելի մեծ է, որ
մեծ հանգէս և ուրախութիւն կ'ընէ .
այս մեծ սատանան Սէդէպոն կ'անուա-
նեն իրենք, կրտսերներն ալ Քէլէ-
՝ հսկայն՝ որ մեր նաւն էր, նշաններով
կը յայտնէր որ տեսեր էր ինքը աս սա-
տանաները, գլխընուն վրայ երկու կու-
տոյ, մազերնին ցոտս երկայն, և բե-
րաններէն ալ կրակ թափելով : Եթէ
նաւապետը խաղակոնք անուանեց այս
ժողովուրդները, որոնց մեծ մասը վե-
րոյշեալ կենդանւոյն մորթը կը հագ-
նէին . հաստատ բնակութիւն չունին,
հապա այն կենդանւոյն մորթէն հիւղի
պէս բան մը կը շինեն, և տեղէ տեղ
կը փոխուին միշտ . իրենց պարէնն է
հում միս և քաղցր արմատ մը զոր կը
կոչեն գաբար : Երբ հսկային օրուան
մէջ կերածն էր զամբիւղ մը պաքսի-
մատ և կէս դոյլ ջուր :

Կը շարունակուի :

Փաշտոնս Բոզգանդացի :

Սամանակը, որ իր հնութեամբը
տեսակ ճշմարտութեանց վրայ երկ-

բայելի քող մը կը ձգէ, որով չէնք կըր-
նար զանոնք պարզապէս ակն յայտնի
նկատել, կը տեսնենք որ նոյն մթին քո-
ղը նաև Փաւստոսի խաղանդացոյ կե-
նացն ու անոր հանգամանացը վրայ ձը-
գած է . և երեք տեսակ ճշմարտութի
աղօտ անստուգութեան մը ներքեւ ծած-
կուած կը գտնենք : Եւ իրեն ինչ
ազգէ ըլլալը, երկրորդ ինչ լեզուով մա-
տենագրելը, և երրորդ երկասիրութե
ամբողջութիւնը : Եւ որովհետեւ ըստ
գեղեցիկ հայկաբան ոճոյն՝ ոչ աննշան
հատոր մըն է իր գրուածքը մեր մատե-
նագրութեան մէջ, կ'արժէ որ մենք
ալ ուրիշ մատենագրաց մէջ եղած յի-
շատակութիւններն քննելէն վերջը, ու-
շի ուշով ընթեռնումք նաև իր պատ-
մագրութիւնը, ունեցած տարակոյսնիս
ըստ կարի պարզելու համար :

Երբ գալով մեր առաջին խնդրոյն,
կը տեսնանք որ Փաւստոս իր ժամանա-
կին պատմութիւնը պատմելու ատենը
կը խոստանայ նաև իր վրայ տեղեկութի
տալ, բայց դեռ խոստացած տեղը չհա-
սած, Ե և Զ գլուխներուն մէջ, Պար-
սից ձեռքին տակ եղած հայոց մասին ե-
րեւելի եպիսկոպոսները յիշատակելով,
այսպէս կը գրէ . (Դպր. Զ. Գլ. Ե.)

“Եւ առ այնմ ժամանակաւ Փաւստոս
եպիսկոպոս . սա՛ի ժամանակս՝ Երեսօսի
եպիսկոպոսապետին՝ էր ի տան նորին
իբրև թելակալ, . ուր ուրիշ եպիսկո-
պոս մըն ալ յիշելէն ետև կ'աւելցընէ :
“Եւ էին սոքա ի տեսչութի աղքատա-
նոցացն հաւատացեալք, և յամենայնի
էին հաւատարիմք նորա ի ժամանակս
նորա, և յամ Խոսրովու և Երշակայ
երկուց թագաւորացն բաժանաւորացն,
մինչ դեռ ևս կային նոքա կենդանիք” :

Երբ թէ որ այս յիշատակութեամբս
մէկը, զնոյն ինքն մատենագիրը իմանայ,
հաւանականաբար յոյն է պիտի գուրցէ,
որովհետեւ նոյն գլուխներուն մէջ դար-
ձեալ յիշելով զնոյն Փաւստոսը և անոր
մէկ եղբայրը կ'ըսէ “ և էին սոքա ազ-
գաւ հռոմ” :

Եւ այս ասոնցմէ աւելի համազոտական
տեղեկութիւն մը կրնան ընթերցողք